

GRANICA POLSKO-BIAŁORUSKA A WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Marek PRONIEWSKI¹

Wpływ przejścia granicznego na rozwój regionalny i lokalny można rozpatrywać w zależności od jego wielkości i rodzaju obsługiwanego ruchu (ruch osobowy graniczny, towarowy graniczny czy też uproszczony), a co za tym idzie od liczby osób, które przekraczają granicę w ciągu doby. Inną możliwością jest prowadzenie analizy w oparciu o korzyści uzyskiwane przez gminy i ludność z tytułu ulokowania przejścia granicznego na danym obszarze. Wydaje się, iż w przypadku wschodniej granicy, nie jest możliwe wysuwanie hipotez dotyczących silnego wpływu samej granicy na dynamikę wzrostową gospodarki regionalnej i poziom życia mieszkańców oraz zasobność gmin. Jest to możliwe w przypadku granicy zachodniej. W zachodniej części Polski bliskość granicy przyciąga inwestorów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Granica jest tam siłą napędową rozwoju gospodarki lokalnej i regionalnej. W przypadku Polski Wschodniej należy brać pod uwagę lokalizację przejść granicznych jako czynnika warunkującego rozwój regionalny.

Granica polsko-białoruska ma długości 418,24 km. Granica przebiega wzdłuż granic administracyjnych dwóch województw, tj. podlaskiego i lubelskiego. Odcinek o długości 246,93 km znajduje się pod ochroną Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej (PoOSG), zaś odcinek o długości 171,31 km znajduje się w strefie działania Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej (NOSG).

PoOSG swym zasięgiem pokrywa wschodnią granicę województwa podlaskiego, obejmując powiaty: suwalski, sejneński, augustowski, sokólski, białostocki, bielskopodlaski, hajnowski, siemiatycki. Strefę nadgraniczną stanowią 34 gminy. W strukturze organizacyjnej Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku funkcjonuje 17 Placówek Straży Granicznej.

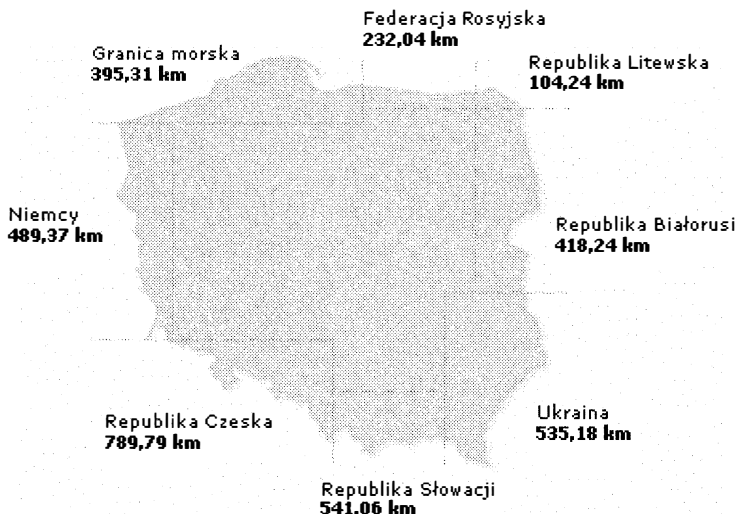
Ustawowe zadania związane z ochroną granicy NOSG realizuje poprzez 17 Placówek Straży Granicznej, z czego: 5 realizuje zadania w zakresie ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego, tj. 2 na granicy z Białorusią, 3 na granicy z Ukrainą.

Przejścia graniczne dzielą się na międzypaństwowe (przeznaczone do ruchu obywateli państw graniczących) i międzynarodowe (przeznaczone dla ruchu obywateli dowolnych państw świata). Ponadto dzielą się na osobowe, osobowo-

¹ Dr hab. Marek Proniewski, prof. UwB – Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku.

towarowe i towarowe, stałe i sezonowe (turystyczne) oraz drogowe (piesze, rowerowo-pieszne, samochodowo-pieszne i samochodowe), kolejowe, wodne (śródlądowe bądź morskie) i lotnicze.

Mapka 1. Długość granic

Źródło: [6].

Przejścia graniczne ogólnodostępne to przejścia graniczne przeznaczone do przekraczania granicy państwowej na podstawie paszportów oraz innych dokumentów uprawniających do jej przekraczania. Utworzone są w oparciu o porozumienie zawarte przez Rzeczpospolitą Polską z Republiką Białoruś na podstawie umowy w sprawie przejść granicznych, sporządzonej w Warszawie dnia 24 kwietnia 1992 r. [5]. Zgodnie z tą umową oraz zawartymi porozumieniami i odpowiednimi dokumentami MSWiA [por. 1; 3; 4] przekraczanie granicy między RP a Republiką Białoruś odbywa się przejściami kolejowymi: Kuźnica-Grodno, Zubki-Bierestowica, Siemianówka-Swisłocz, Czeremcha-Wysokolitowsk, Terespol-Brześć; drogowymi: Kuźnica-Bruzgi, Kukuryki-Kozłowiczy, Terespol-Brześć, Bobrowniki-Bierestowica, Sławatycze-Domaczewo, Połowce-Pieszczatka, Białowieża-Piererow; rzeczynym – Rudawka-Lesnaja. Przejścia te obsługują ruch towarowy i osobowy. Szczegółowe określenie rodzaju ruchu wskazano w tabeli 1. Na dwóch przejściach drogowych wyłączony jest ruch autobusowy. Funkcjonują też 3 przejścia graniczne przeznaczone wyłącznie dla uproszczonego ruchu granicznego (są to przejścia drogowe przeznaczone dla ruchu osobowego). Przejścia graniczne drogowe przeznaczone wyłącznie dla uproszczonego ruchu granicznego to: Białowieża, Jałówka, Lipszczany².

² Uproszczony ruch graniczny – ruch osobowy odbywający się na wschodnim odcinku granicy państwowej z Federacją Rosyjską, Republiką Białoruś i Ukrainą, na podstawie [1; 2].

Tabela 1. Polsko-białoruskie przejścia graniczne

	Kuźnica- Bruzgi	Kuźnica- Grodno	Białowieża- Piererow	Kukuryki- Kozłowicz	Terespol- Brześć	Bobrowniki- Bierestowica	Zubki- Bierestowica	Siemianów- ka-Swisłocz	Sławatycze- Domaczewo	Rudawka - Lesnaja	Czeremcha- Wysoko- litowski	Połowce- Pieszczatka
Rodzaj przejścia:	drogowe	kolejowe	drogowe	drogowe	kolejowe, drogowe	drogowe	kolejowe	kolejowe	drogowe	rzeczne	kolejowe	drogowe
Granica:	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś	Białoruś
Województwo:	podlaskie	podlaskie	podlaskie	lubelskie	lubelskie	Podlaskie	podlaskie	podlaskie	lubelskie	podlaskie	podlaskie	podlaskie
Powiat:	sokólski	sokólski	hajnowski	białski	białski	białostocki	białostocki	hajnowski	białski	augustowski	hajnowski	hajnowski
Gmina:	Kuźnica	Kuźnica	Białowieża	Terespol	Terespol	Gródek	Gródek	Narewka	Sławatycze	Płaska	Czeremcha	Czeremcha
Miejscowość graniczna Polska:	Kuźnica	Kuźnica	Białowieża	Kukuryki	Terespol	Bobrowniki	Zubki	Siemianówka	Sławatycze	Rudawka	Czeremcha	Połowce
Miejscowość graniczna Sąsiad:	Bruzgi	Grodno	Piererow	Kozłowicz	Brześć	Bierestowica	Bierestowica	Swisłocz	Domaczewo	Lesnaja	Wysokolitoski	Pieszczatka
Rodzaj ruchu:	osobowy, towarowy	osobowy, towarowy	osobowy	towarowy	osobowy, towarowy	osobowy, towarowy	towarowy	towarowy	osobowy	osobowy	osobowy, towarowy	osobowy
Dodatkowe informacje o ruchu osobowym:										od 01.05-01.10 w godz. 7.00-19.00		dla ob. RP i RB (bez autobusów)

Źródło: Straż Graniczna RP

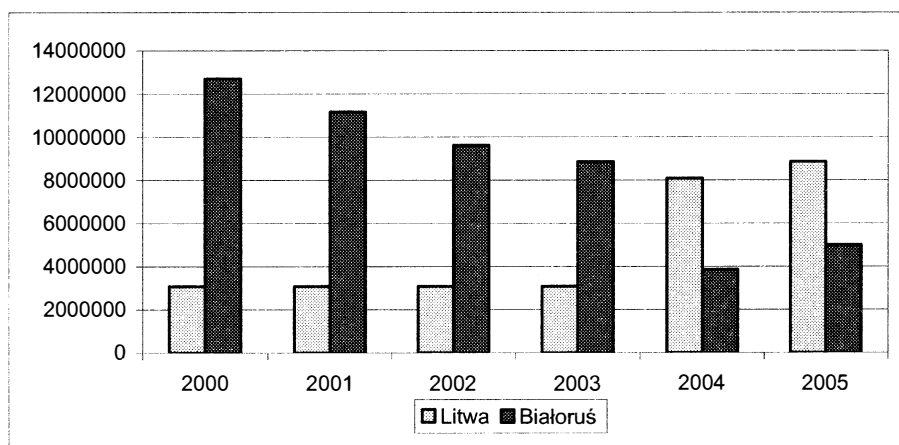
Na wschodniej granicy zlokalizowanych jest 12 przejść granicznych, w tym 6 drogowych, 4 kolejowe, 1 drogowo-kolejowe i 1 rzeczne. Dziewięć przejść granicznych zlokalizowanych jest w granicach administracyjnych województwa podlaskiego, pozostałe w lubelskim. Przejścia te w większości obsługują ruch towarowo-osobowy (5 z 12), cztery przejścia obsługują wyłącznie ruch osobowy, trzy towarowy.

W zakresie liczby podróżnych odprawianych na białoruskim odcinku granicy w latach 2000-2004 następował stopniowy spadek liczby osób przekraczających granicę (od 12,9 mln osób do 8,08 mln), w 2005 r. nastąpił ponowny wzrost (8,7 mln podróżnych). Dla porównania litewski odcinek granicy średniorocznie przekraczało ok. 3 mln osób, najwięcej w 2005 r. – 4,6 mln, co mogło być wynikiem wstąpienia obu państw do UE (wykres 1).

W latach 2000-2005 obserwuje się zarówno spadki, jak i natężenia w liczbie osób i pojazdów przekraczających granicę. Na białoruskim odcinku granicy, począwszy od roku 2000 do roku 2003, obserwujemy generalnie spadek w zakresie liczby odprawianych pojazdów, następnie w 2004 r. niewielki wzrost, by w 2005 r. osiągnąć maksymalną wielkość – ponad 4 mln pojazdów. Dla porównania na litewskim odcinku granicy od roku 2000 do 2002 obserwujemy wzrost liczby odprawianych pojazdów, w 2003 r. nastąpił spadek, zaś od 2004 r. obserwujemy wzrost (wykres 2).

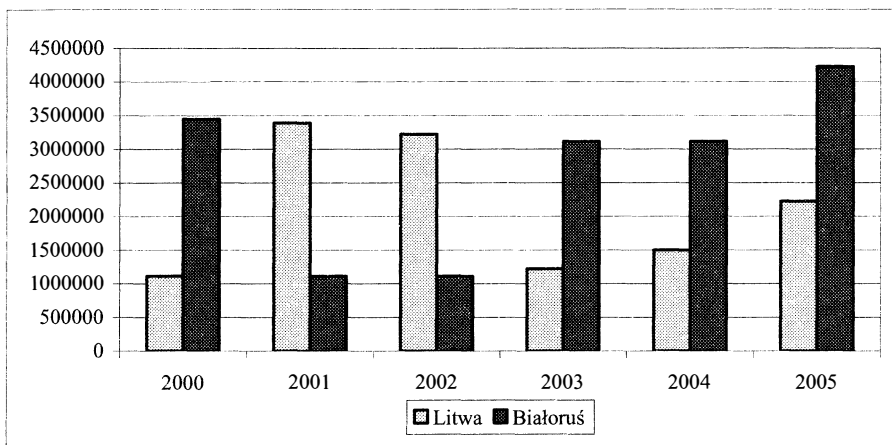
Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej i cudzoziemcy mogą przekraczać granicę państwową na podstawie ważnych dokumentów podróży oraz wiz, jeżeli są wymagane. Ponadto przy wjeździe do Republiki Białoruś wymagane jest posiadanie środków finansowych oraz ważnego ubezpieczenia pojazdu.

Wykres 1. Osobowy ruch graniczny

Źródło: Straż Graniczna RP.

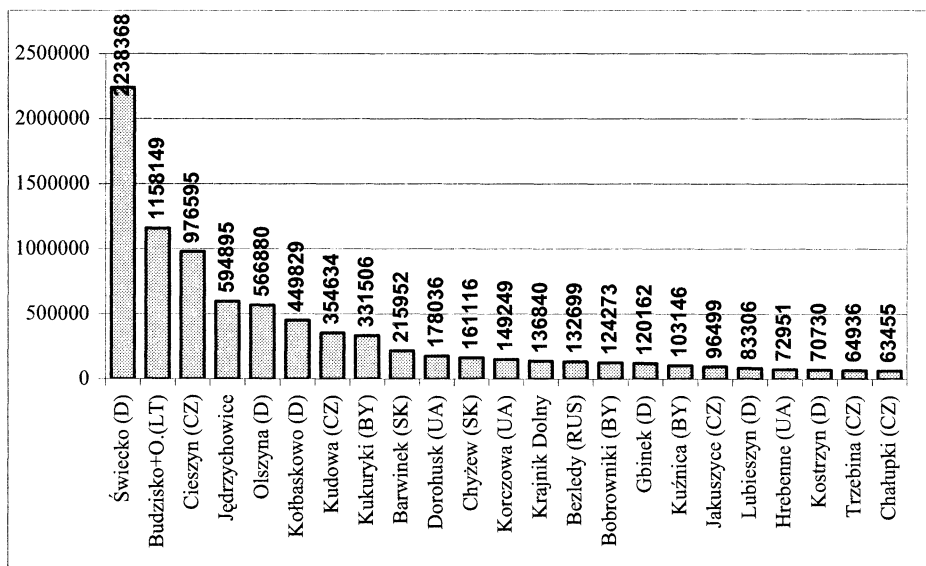
Wykres 2. Ruch graniczny środków transportu

Źródło: Straż Graniczna RP.

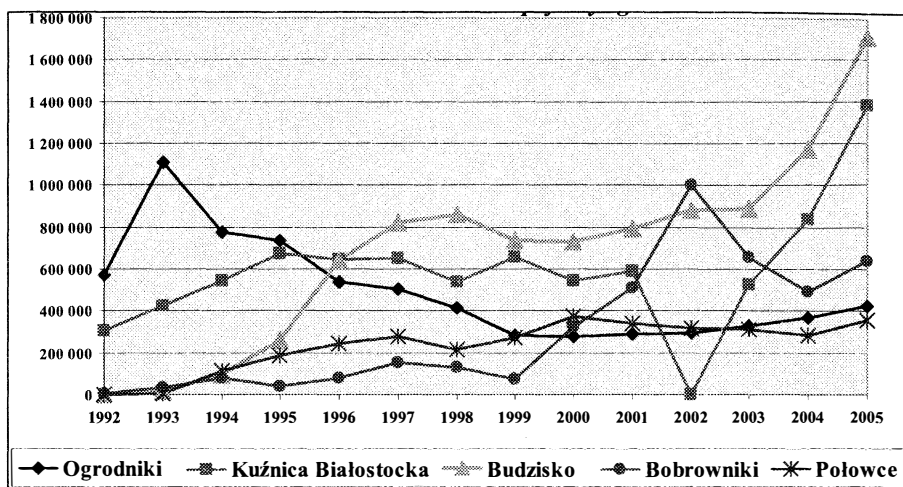
Wielkość ruchu ciężarowego na drogowych przejściach granicznych z Białorusią, w relacji do pozostałych polskich przejść granicznych, przedstawiono na wykresie 3, a ruch pojazdów ogółem, w tym ciężarowych i autobusów na przejściach granicznych woj. podlaskiego, na wykresie 4 i 5.

Wykres 3. Pojazdy ciężarowe na drogowych przejściach granicznych Polski w 2005 r.

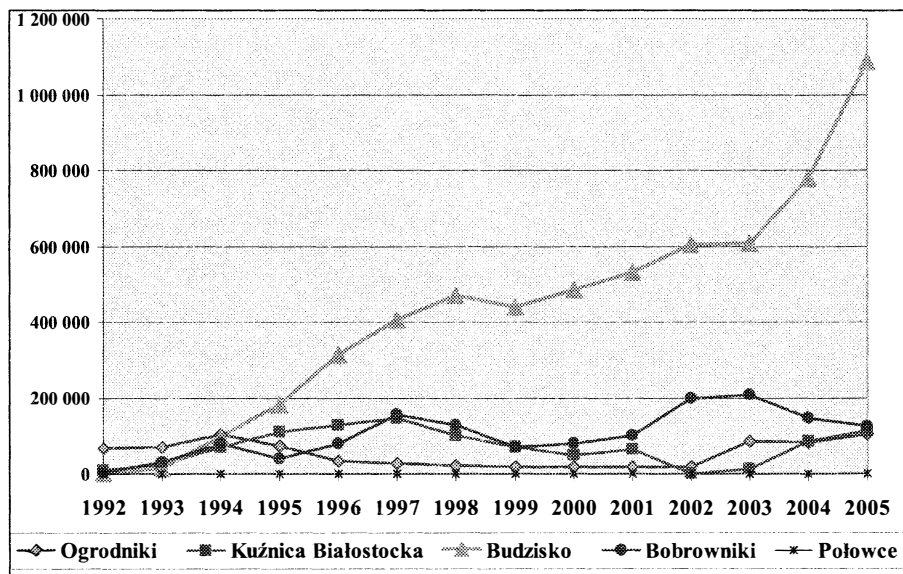
Źródło: Straż Graniczna RP.

Wykres 4. Ruch drogowy na przejściach granicznych woj. podlaskiego w latach 1992-2005 – pojazdy ogółem

Źródło: Straż Graniczna RP

Wykres 5. Ruch drogowy na przejściach granicznych woj. podlaskiego w latach 1992-2005 – pojazdy ciężarowe i autobusy

Źródło: Straż Graniczna RP

Współpraca transgraniczna jest jednym z ważniejszych instrumentów pozwalających łączyć pewne niedogodności związane z zaostrzeniem reżimu

granicznego po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Pozwala rozwijać kontakty pomiędzy społecznościami po obu stronach granicy, realizować wspólne inicjatywy służące całemu regionowi przygranicznemu oraz przełamywać bariery związane z funkcjonowaniem granicy.

Korzyści wynikające ze współpracy transgranicznej województwa podlaskiego są widoczne w różnych dziedzinach i sferach życia społecznego i gospodarczego. Wzrost efektów ekonomicznych w gospodarce regionu wynika z rozwoju wymiany towarowej i kontaktów przedsiębiorców. W dziedzinie infrastruktury technicznej następuje rozbudowa przejść granicznych, układów komunikacyjnych, sieci transportowych, budowa i eksploatacja urządzeń komunalnych. W dziedzinie infrastruktury społecznej tworzone są ośrodki kultury, ośrodki innowacji i technologii, ośrodki promocji, wspólne programy oświatowe itp. Zauważalne są efekty w ramach ochrony środowiska przyrodniczego. Tworzone są jednolite systemy stacji monitoringowych, wspólne programy sanacji środowiska i transgraniczne obszary chronione. Rozwijane są różne formy turystyki, publikowane mapy obszarów współpracujących, foldery. Bardzo ważną rolę w dziedzinie planowania przestrzennego odgrywają tworzone jednolite koncepcje zagospodarowania przestrzennego obszarów transgranicznych. Współpraca transgraniczna stanowi niewątpliwie szansę rozwojową i daje możliwość zwiększenia konkurencyjności regionów biorących w niej udział.

Główne bariery w rozwoju współpracy transgranicznej wynikają ze znacznych dysproporcji pomiędzy nowymi członkami UE oraz ich wschodnimi sąsiadami w zakresie możliwości finansowych oraz technicznych, mechanizmów finansowania i absorbowania pomocy zewnętrznej, koordynacji działań poszczególnych podmiotów oraz różnic w zakresie kompetencji władz lokalnych zaangażowanych we współpracę transgraniczną.

Efekty współpracy transgranicznej zależą od potencjałów i kompetencji stron uczestniczących w porozumieniach o współdziałaniu oraz pozytywnego stosunku władz regionalnych, samorządowych i społeczeństwa do podejmowania inicjatyw ponad granicami, z myślą o rozwoju swojego regionu.

Rozwój różnych form współpracy przygranicznej i euroregionalnej zależy w dużym stopniu od władz szczebla regionalnego. Perspektywicznie istotne znaczenie będą miały zwłaszcza umowy zawierane pomiędzy samorządami, z racji ich rosnących kompetencji i możliwości finansowych, jak też z powodu priorytetów nadawanych im w strukturach europejskich. Jakość i intensywność współpracy transgranicznej zależy od licznych czynników natury instytucjonalnej, infrastrukturalnej, finansowej, gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

Dotychczasowe doświadczenia prowadzonej współpracy wskazują na istnienie wielu obszarów problemowych, a więc na potrzebę wspierania rozwoju regionalnego, turystyki, gospodarki i handlu obszarów przygranicznych, ochrony i poprawy stanu środowiska, zapobiegania i zwalczania klęsk żywiołowych, prowadzenia wymiany kulturalnej. Realizowane w ramach współpracy działania powinny zatem zmierzać do powstrzymania degradacji i ochrony obszarów o zna-

cznych walorach przyrodniczych, efektywnego wykorzystania walorów przyrodniczych i krajobrazowych, wzrostu ochrony dziedzictwa kulturowego, obsługi ruchu turystycznego, poprawy funkcjonowania transportu, promowania transportu kombinowanego, modernizacji infrastruktury granicznej, powstania nowych przejść granicznych i regionalnej sieci powiązań oraz usprawnienia obsługi międzynarodowego ruchu tranzytowego, rozwoju handlu i gospodarki.

Realizacja przedsięwzięć w ramach programów sąsiedztwa ma wpływać na wzmocnienie potencjałów gospodarczych regionów przygranicznych. Horyzonty programowanej współpracy obejmują zarówno transgraniczne potrzeby infrastrukturalne, zawierające między innymi rozwój sieci powiązań transportowych, zmierzające do zwiększenia dostępności obszarów, jak i inwestycje w kapitał ludzki oraz instytucjonalne formy współpracy, a także stymulowanie przedsiębiorczości i rozwoju małych firm, ze szczególnym uwzględnieniem sektora turystycznego oraz wsparcie inicjatyw społeczności lokalnych w ramach funduszu mikroprojektów. Działania na rzecz wzmocnienia gospodarek obszarów przygranicznych, będące przewodnim tematem programowanej współpracy, będą miały niekwestionowany wpływ na zacieśnienie kontaktów handlowych i dynamizację polskiego eksportu na Wschód. Szeroko ujęte dziedziny współpracy nie omijają rozwoju technologicznego, badań naukowych, edukacji, kultury.

Do głównych obszarów problemowych współpracy transgranicznej województwa podlaskiego z obwodami białoruskimi należy zaliczyć:

- niezadowalający stan techniczny międzynarodowych korytarzy, który nie spełnia wymogów technicznych i bezpieczeństwa ruchu drogowego UE;
- słabo rozwiniętą infrastrukturę podstawową na obszarach wiejskich (sieci wodociągowe, kanalizacyjne, gazowe, elektryczność);
- niski standard obiektów turystycznych, słabo rozwiniętą infrastrukturę turystyczną;
- niektóre sektory przemysłowe wymagają działań restrukturyzacyjnych;
- niski stopień wykorzystania nowych technologii w produkcji;
- niewystarczające finansowanie sektora kulturowego i naukowo-badawczego;
- wysoki odsetek bezrobotnych w obszarze przygranicznym.

Strategia rozwoju współpracy transgranicznej w szczególności powinna koncentrować się na:

- rozwoju infrastruktury transportowej, w celu poprawy stanu szlaków komunikacyjnych oraz zwiększenia stopnia dostępności regionów;
- modernizacji infrastruktury granicznej, zwiększaniu jakości i liczebności służb granicznych, intensyfikacji współpracy polsko-rosyjskiej w zakresie walki z wszelkiego rodzaju przestępczością;
- rozwoju i modernizacji infrastruktury z zakresu ochrony środowiska;
- rozwijaniu i intensyfikacji szeroko rozumianej współpracy gospodarczej i więzi handlowych pomiędzy regionami;

- wzmocnieniu otoczenia biznesu, wzroście konkurencyjności oraz wzmocnieniu potencjału eksportowego, poprzez wprowadzanie nowych technologii/innowacji oraz rozwój sieci biznesowych;
- promowaniu inwestycji w kapitał ludzki, wspieraniu inicjatyw społeczności lokalnych oraz rozwoju instytucjonalnych form współpracy;
- rozwoju turystyki transgranicznej i rekreacji, promocji i dywersyfikacji produktów turystycznych;
- wspieraniu rozwoju współpracy kulturalnej, służącej promowaniu dziedzictwa narodowego obu krajów;
- stymulowaniu przedsiębiorczości i rozwoju małych firm.

W koncepcji rozwoju polsko-białoruskich obszarów przygranicznych w ramach Programu Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina zakłada się stopniową realizację celu strategicznego, jakim jest zapewnienie stałego, społeczno-ekonomicznego, ekologicznego i przestrzennego rozwoju obszarów pogranicza Polski i Białorusi. Osiągnięcie tego celu warunkuje realizacja szeregu celów szczegółowych, takich jak:

- rozwój i poprawa infrastruktury transgranicznej;
- ochrona środowiska przyrodniczego, biologicznego i krajobrazowego, zróżnicowanie oraz racjonalne wykorzystania zasobów naturalnych;
- ochrona dziedzictwa kulturowo-historycznego;
- racjonalne wykorzystanie turystycznego i rekreacyjnego potencjału obszarów programowania;
- rozwój miast;
- współpraca instytucjonalna.

Europejski Instrument Partnerstwa i Sąsiedztwa (*European Neighbourhood and Partnership Instrument* – ENPI) w perspektywie finansowej lat 2007-2013 wzmacnia podstawy współpracy transgranicznej na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej i dopuszcza finansowanie wielu różnorodnych działań w ramach programów, istotnych dla rozwoju pogranicza polsko-białoruskiego.

Traktowanie polskiej granicy wschodniej jako zewnętrznej granicy Unii Europejskiej stwarza szansę na aktywizację regionu podlaskiego, poprzez współpracę transgraniczną i rozwój handlu międzynarodowego opartego na rynkach państw wschodnich oraz obsługę ruchu tranzytowego i turystycznego.

Literatura

1. Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 maja 1998 r. w sprawie ogłoszenia przejść granicznych, rodzaju ruchu dozwolonego przez te przejścia oraz czasu ich otwarcia M.P. z dnia 19 maja 1998 r.
2. Porozumienia między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o uproszczonym trybie przekraczania granicy państwowej przez obywateli zamieszka-

- łych w miejscowościach przygranicznych, sporządzonego w Moskwie dnia 14 maja 1985 r., Dz.U. 1986, Nr 24, poz. 115
3. Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o zmianie artykułu 3 Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś w sprawie przejść granicznych, sporządzonej w Warszawie dnia 24 kwietnia 1992 r. , M.P. 2005 Nr 50, poz. 689.
 4. Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o otwarciu drogowego przejścia granicznego Białowieża-Piererow dla międzynarodowego ruchu osobowego i rowerowego, przy wykorzystaniu rowerów znajdujących się w osobistym posiadaniu, z wyłączeniem towarów, M.P. 2005r. Nr 76 poz. 1070.
 5. Umowa w sprawie przejść granicznych z dnia 24 kwietnia 1992 r., M.P. 2003r. Nr 37 poz. 518
 6. www.strazgraniczna.pl/straz_graniczna